

GRUNDVILLKOR

för enskilda upphovsrättsavtal om kulturarvsinstitutioners storskaliga nyttjande av upphovsrättsligt skyddat bildmaterial

Mellan kulturarvsinstitution som Samordningssekreteriatet för digitalisering av kulturarvet (kallad **Digisam**) verkar för (nedan kallad **Kulturarvsinstitutionen**) och Bildupphovsrätt i Sverige ekonomisk förening (nedan kallad **Bildupphovsrätt**) har följande grundvillkor för storskaligt nyttjande av fotografiska verk och bilder, andra alster av bildkonst, brukskonst samt avbildningar av skyddade fotografier eller andra alster av bildkonst och brukskonst som ingår i Kulturarvsinstitutionens samlingar och arkiv tagits fram (nedan kallade **Grundvillkoren**).

Grundvillkoren ska ligga till grund för enskilt avtal med avtalslicensverkan som tecknas mellan Kulturarvsinstitutionen och Bildupphovsrätt.

Bakgrund och anvisningar för Grundvillkoren anges i *bilaga 1*.

1. OMFATTNING

Grundvillkoren gäller Kulturarvsinstitutionens storskaliga nyttjande av Bilder enligt nedan.

1.1 Definitioner

Med avtalslicensverkan avses enligt upphovsrättslagen och dessa Grundvillkor att användare av offentliggjorda Bilder inte har skyldighet att i förväg tillfråga berörda upphovsmän eller rättighetshavare om tillstånd för storskaligt nyttjande inom avgränsat område om avtal enligt 42 a, d och h §§ upphovsrättslagen träffats.

Med Bilder avses fotografiska verk och bilder, andra alster av bildkonst, brukskonst samt avbildningar av skyddade fotografier eller andra alster av bildkonst och brukskonst.

Med andra alster av bildkonst avses i Grundvillkoren målning, skulptur, grafik, illustration, bokomslag och andra typer av bildkonst enligt 1 § femte punkten upphovsrättslagen.

Med alster av brukskonst avses i Grundvillkoren en originell utformning av ett bruksföremål med nyttsyfte enligt 1 § sjätte punkten upphovsrättslagen.

Med enskilt avtal avses de individuella avtal som tecknas mellan en enskild kulturarvsinstitution och Bildupphovsrätt utifrån Grundvillkoren.

Med exemplarframställning avses i Grundvillkoren rätt att framställa exemplar i analog eller digital form på sätt som anges i 2 § första stycket upphovsrättslagen.

Med fotografi avses i Grundvillkoren fotografiskt verk enligt 1 § femte punkten upphovsrättslagen samt sådan fotografisk bild som anges i 49 a § samma lag.

Med medlem avses i Grundvillkoren de upphovsmän och andra rättighetshavare som Bildupphovsrätt företräder genom de organisationer som ingår i Bildupphovsrätt.

Med offentliggjord avses i Grundvillkoren Bilder som tidigare har gjorts tillgängliga för allmänheten på sätt som anges i 2 § tredje stycket upphovsrättslagen.

Med rättighetshavare avses i Grundvillkoren fysisk eller juridisk person som har förvärvat upphovsrätten till Bilder.

Med storskaligt nyttjande avses enligt Grundvillkoren hantering av ett större antal Bilder skapade av ett flertal upphovsmän som inte är kända eller av annan anledning rimligen inte kan regleras individuellt med berörda upphovsmän. Storskaligt nyttjande regleras enligt upphovsrättslagen istället i avtal med avtalslicensverkan.

Med tillgängliggörande för allmänheten avses i Grundvillkoren att överföra Bilder till allmänheten, framföra Bilder offentligt, visa exemplar av Bilder offentligt, bjuda ut exemplar av Bilder till försäljning, uthyrning eller utlåning eller annars sprida sådant exemplar till allmänheten på sätt som anges i 2 § tredje stycket, 1–4 punkterna i upphovsrättslagen.

Med upphovsman avses i Grundvillkoren den som har skapat fotografiska verk och bilder, andra alster av bildkonst eller brukskonst på sätt som anges i 1 § första stycket upphovsrättslagen.

Med upphovsrättslagen avses i Grundvillkoren lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

2. NYTTJANDERÄTT

2.1 Exemplarframställning

Bildupphovsrätt upplåter en rätt för Kulturarvsinstitutionen att framställa exemplar av Bilder som ingår i Kulturarvsinstitutionens egna samlingar och arkiv.

2.2 Tillgängliggörande av offentliggjorda Bilder

Bildupphovsrätt upplåter en rätt för Kulturarvsinstitutionen att tillgängliggöra offentliggjorda Bilder för allmänheten.

2.3 Specificering av nyttjanderätten

Nyttjanderätten enligt 2.1 och 2.2 specificeras i enskilt avtal mellan Kulturarvsinstitutionen och Bildupphovsrätt.

2.4 Förbud mot nyttjande

Om en upphovsman eller rättighetshavare inte önskar att Bilder nyttjas enligt Grundvillkoren kan han/hon enligt upphovsrättslagen meddela förbud mot nyttjande som nämns i punkterna 2.1 och/eller 2.2 i detta avtal. Förbudet meddelas till Bildupphovsrätt som därefter informerar berörda Kulturarvsinstitutioner om förbudet.

Kulturarvsinstitutionen är skyldig att respektera sådant förbud när det har kommit till deras kännedom.

3. NAMNANGIVELSE

Vid nyttjande av Bilder ska upphovsmannens namn anges i den omfattning och på det sätt som god sed kräver i enlighet med 3 § första stycket upphovsrättslagen.

4. FRITT NYTTJANDE

Genom Grundvillkoren har Kulturarvsinstitutionen inte avstått från rätten att utan ersättning nyttja Bilder på något av de sätt som anges i inskränkningarna i upphovsrättslagen. Motsvarande ska gälla om Kulturarvsinstitutionen har övertagit upphovsrätten till Bilder efter överenskommelse med upphovsmannen eller rättighetshavaren.

5. ERSÄTTNING OCH RAPPORTERING

Ersättning för nyttjande av Bilder enligt Grundvillkoren, villkoren för utbetalning av sådan ersättning och rapportering av nyttjande av Bilder ska förhandlas och överenskommas i enskilt avtal mellan Bildupphovsrätt och Kulturarvsinstitutionen.

6. ANSPRÅK FRÅN UPPHOVSMAN

Kulturarvsinstitutionen betalar med befriande verkan ersättning för nyttjande av Bilder enligt detta avtal till Bildupphovsrätt. Krav på ersättning från enskild upphovsman, rättighetshavare eller medlem ska riktas till Bildupphovsrätt.

7. GILTIGHET

Enskilt avtal ska enligt Grundvillkoren gälla tillsvidare med tre (3) månaders skriftlig uppsägningstid.

Enskilt avtal kan enligt Grundvillkoren innehålla bestämmelse om hävningsrätt vid avtalsbrott som inte är oväsentligt, om rättelse inte har skett inom trettio (30) dagar efter skriftlig uppmaning.

8. UTVÄRDERING

Utvärdering av Grundvillkoren ska ske tidigast tolv (12) månader från datum för undertecknandet av det första enskilda avtalet enligt Grundvillkoren. Ytterligare utvärdering av Grundvillkoren sker vid behov.

9. TVIST

Vid tvist mellan Kulturarvsinstitutionen och Bildupphovsrätt i enskilt avtal rörande villkor som regleras i Grundvillkoren ska i första hand förhandling föras mellan de parter som upprättat Grundvillkoren. Om enighet därefter inte uppnås kan tvisten prövas av svensk allmän domstol och i enlighet med svensk lag.

Bilaga 1

ANVISNINGAR FÖR GRUNDVILLKOREN

Dessa anvisningar beskriver vad Grundvillkoren innebär och vilka förutsättningar som finns för att Grundvillkoren ska gälla och kunna ligga till grund för de enskilda avtal som träffas mellan de individuella kulturarvsinstitutionerna och Bildupphovsrätt. Anvisningarna inleds med en bakgrund, en beskrivning av vad en avtalslicens innebär och vilka parter som berörs av Grundvillkoren. Anvisningarna följer därefter den uppställning som finns i Grundvillkoren.

Bakgrund

På initiativ av Digisam tillsattes den 9 december 2013 två arbetsgrupper, en referensgrupp och en avtalsgrupp. Arbetsgruppernas uppdrag har varit att ta fram grundvillkor för kulturarvsinstitutionernas storskaliga användning av olika typer av upphovsrättsligt skyddat bildmaterial. Arbetsgruppernas har arbetat under ledning och samordning av Digisam. Resultatet av de båda arbetsgruppernas arbete är bl. a Grundvillkoren.

Referensgruppen har undersökt kulturarvsinstitutionernas behov av användningsrättigheter och förutsättningar för att kunna teckna avtal. Referensgruppen har bestått av representanter från Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet, Kungliga biblioteket, Stiftelsen Nordiska museet, Moderna museet, Stiftelsen Svenska Filminstitutet och av Digisam särskilt tillfrågade personer.

Avtalsgruppen har utrett de juridiska problem och frågor som referensgruppen väckt och tagit fram Grundvillkoren. Avtalsgruppen har bestått av representanter för Bildupphovsrätt i Sverige (Bildupphovsrätt), Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet, Kungliga Biblioteket, Stiftelsen Nordiska museet, Stiftelsen Svenska Filminstitutet och Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde.

Utöver arbetsgruppernas medverkan i upprättandet av Grundvillkoren fick Digisam även förslag och synpunkter från flera av de övriga kulturarvsinstitutionerna som berörs av Grundvillkoren, vid ett möte den 5 maj 2014.

Avtalslicens

En avtalslicens är en användaranpassad lösning som innebär att en användare träffar ett avtal med en organisation som företräder ett flertal av upphovsmännen på området, t.ex. bildområdet. Även de upphovsmän som inte är medlemmar i organisationen omfattas av ett avtalslicensbaserat avtal. När ett sådant avtal har tecknats har användaren inte längre någon skyldighet att i förväg tillfråga upphovsmännen som berörs om tillstånd för den storskaliga användningen. Enskilda upphovsmän som inte vill omfattas av avtalet måste meddela detta genom en s.k. *opt-out* till antingen den organisation som företräder upphovsmännen eller direkt till användaren.

Genom en ändring av lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärligt verk, upphovsrättslagen, den 1 november 2013 skapades en möjlighet för samtliga

kulturarvsinstitutioner att reglera en storskalig användning av upphovsrättsligt skyddat material genom en utökad och en ny generell avtalslicensbestämmelse i upphovsrättslagen.

För att en avtalslicens ska gälla krävs att det handlar om en situation där stora mängder upphovsrättskyddade verk kan komma att användas och där det på förhand inte är möjligt för användaren att avgöra vilka verk som berörs, samtidigt som alla verk på området behöver kunna utnyttjas. En annan förutsättning för avtalslicens är att det handlar om ett avgränsat användningsområde. Med det menas att användningen bara får ske för viss verksamhet eller i ett särskilt syfte.

För de offentliggjorda Bilder som finns i kulturarvsinstitutionernas samlingar och arkiv och där det sker en storskalig användning råder en s.k. avtalslicensverkan enligt upphovsrättslagen. Varje institution kan därmed teckna ett avtalslicensbaserat avtal med Bildupphovsrätt i Sverige (Bildupphovsrätt) som följer de framtagna Grundvillkoren.

Parter i enskilt avtal enligt Grundvillkoren

De kulturarvsinstitutioner som kan välja att teckna enskilt avtal med avtalslicensverkan enligt Grundvillkoren med Bildupphovsrätt framgår av *bilaga 2*. Det är emellertid de upprättade parternas förhoppning att även andra kulturella statliga och kommunala institutioner och andra kulturella institutioner med icke-kommersiell verksamhet ska kunna använda Grundvillkoren för egna enskilda avtal om storskalig användning av Bilder.

Organisationer som representeras av Bildupphovsrätt i framtagandet av Grundvillkoren är Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, Bildleverantörernas Förening, Föreningen Svenska Tecknare, Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Fotografers Förbund, Svenska Journalistförbundet samt Svenska Konstnärsförbundet.

Definitioner

För att lättare förstå de begrepp som används i Grundvillkoren finns de definierade i punkten 1.1. Definitionerna följer huvudsakligen det som stadgas i upphovsrättslagen.

De Bilder som omfattas av Grundvillkoren är de som finns hos institutionen eller inkommer till institutionen på olika sätt. Det kan ha skett genom exempelvis donation, inköp eller att Bilder har deponerats till institutionen. Det kan även vara fråga om fotografiska avbildningar av andra konstverk eller fotografisk dokumentation av verksamheten som har skett av personal på institutionen, där det behövs ett avtal för att få använda Bilderna.

Det bildmaterial som institutionen har upphovsrätten till, oavsett om materialet redan finns hos eller kommer in till institutionen, omfattas inte av Grundvillkoren. Det innebär att de inte heller omfattas av de enskilda avtal som följer Grundvillkoren. I sådana situationer har institutionen redan fått rätten att använda bildmaterialet i sin verksamhet.

Nyttjanderätt

Kulturarvsinstitutionerna har genom Grundvillkoren rätt att framställa exemplar av Bilder och att göra Bilder tillgängliga för allmänheten. Dessa användningsformer följer det som nämns i avtalslicensbestämmelserna i upphovsrättslagen.

Exemplarframställning innebär att mångfaldiga Bilder i analog eller digital form.

Tillgängliggörande för allmänheten kan ske på fyra olika sätt enligt upphovsrättslagen;

- 1) att på trådbunden eller trådlös väg överföra Bilder till allmänheten från en annan plats än den där allmänheten kan ta del av Bilderna
- 2) att med eller utan användning av ett tekniskt hjälpmedel göra Bilder tillgängliga för allmänheten på samma plats som den där allmänheten kan ta del av Bilderna
- 3) att med eller utan användning av ett tekniskt hjälpmedel göra exemplar av Bilder tillgängliga för allmänheten på samma plats som den där allmänheten kan ta del av Bilderna och
- 4) att utbjuda exemplar av Bilder till försäljning, uthyrning eller utlåning eller på annat sätt sprida dem till allmänheten.

Det finns krav på att Bilden ska vara *offentliggjord* för att en användning enligt en avtalslicens ska kunna gälla. Ett verk eller bild anses offentliggjort enligt upphovsrättslagen när det har gjorts tillgängligt för allmänheten på något av de fyra sätt som anges ovan.

Användningsrätten enligt Grundvillkoren ska specificeras i det enskilda avtalet som tecknas mellan respektive kulturarvsinstitution och Bildupphovsrätt. I det enskilda avtalet kommer det därmed att framgå vilka användningsrättigheter institutionen har behov av i just sin verksamhet.

Det är viktigt att komma ihåg att varje användning som handlar om enstaka bilder, t ex en utställning i lokal eller en publicering av enstaka bilder på webbsidan, inte omfattas av det avtalslicensbaserade avtalet enligt Grundvillkoren. I dessa fall måste kulturarvsinstitutionen istället kontakta upphovsmannen eller dennes organisation direkt för att få tillstånd till användningen.

Det kan vara bra att känna till att för utställningsverksamhet finns redan ett ramavtal tecknat mellan staten (genom Kulturrådet) och olika bildorganisationer. Det är det s.k. MU-avtalet.

Många andra typer av enstaka nyttjanden hanteras av Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS), som då företräder de enskilda upphovsmännen genom att teckna separat avtal för användningen.

Förbud mot användning, s.k. *opt-out*

I innebörden av avtalslicensverkan ligger en rätt för varje enskild upphovsman eller rättighetshavare att själv välja om han eller hon vill omfattas av det avtalslicensbaserade avtalet. Det innebär i praktiken att upphovsmannen eller rättighetshavaren kan meddela förbud mot användning av ett, flera eller alla sina verk i ett avtalslicensbaserat avtal.

I Grundvillkoren nämns att upphovsmannen eller rättighetshavaren ska meddela opt-out till Bildupphovsrätt. Bildupphovsrätt informerar därefter kulturarvsinstitutionerna om förbudet. Om upphovsmannen istället kontaktar någon av institutionerna direkt och meddelar opt-out ska institutionen hänvisa upphovsmannen till Bildupphovsrätt. Kulturarvsinstitutionen är skyldig att upphöra med användningen så fort den har fått kännedom om förbudet.

Fritt nyttjande

De olika former av användning av Bilder som nämns i andra kapitlet upphovsrättslagen innebär att användningen i sig kan ske fritt utan att upphovsmannens tillstånd krävs eller att ersättning ska utgå. Inskränkningarna i andra kapitlet handlar därför om en begränsning av upphovsmannens ensamrätt till sina verk. Anledningen till att inskränkningarna finns är att det att vissa samhälleliga och praktiska skäl kräver det, exempelvis för att tillgodose yttrandefrihets-, undervisnings-, forsknings- och bildningsintressen.

Exempel på inskränkningar i 2 kapitlet upphovsrättslagen är; framställning och spridning av exemplar inom vissa arkiv och bibliotek (16§), visning av exemplar (20§), konstverk som ingår i en film, ett televisionsprogram eller en bild (20a§), återgivning av konstverk och byggnader (23§), avbildning av konstverk (24§) och offentliga debatter, allmänna handlingar m m (27§).

Namnangivelse och annan ideell upphovsrätt

Utgångspunkten ska vara att alltid namnge upphovsmannen, men det finns tillfällen när det är omöjligt. Det handlar om när de praktiska eller tekniska förutsättningarna saknas och namnangivelse av den anledningen inte kan ske.

I samma paragraf anges även att upphovsmannens ideella upphovsrätt i övrigt ska respekteras. Det innebär att Bilder inte får ändras eller göras tillgängliga på sätt eller i sammanhang som kan kränka upphovsmannen eller verket. Den ideella upphovsrätten är tvingande till upphovsmannens förmån och kan bara efterges av upphovsmannen själv.

Ersättning och rapportering

Ersättningsnivån för de användningsrättigheter som institutionen vill ha ska anges i det enskilda avtalet. Där ska det också framgå om en rapportering av användningen ska ske.

Krav från upphovsmannen

Avtalslicensverkan innebär att kulturarvsinstitutionen betalar en ersättning till Bildupphovsrätt för den storskaliga användning som sker enligt det enskilda avtal som har tecknats. Om upphovsmannen på egen hand skulle vända sig direkt till institutionen och kräva ersättning för sådan användning, ska institutionen hänvisa upphovsmannen till Bildupphovsrätt.

Giltighet

De enskilda avtal som tecknas utifrån Grundvillkoren bör gälla tillsvidare. Parterna ska emellertid kunna säga upp avtalet antingen för upphörande eller för omförhandling. En lämplig uppsägningstid är tre månader.

I det enskilda avtalet bör det även finnas med en bestämmelse som handlar om en rätt att häva avtalet. En sådan hävningsrätt kan användas om någon av parterna skulle missköta sina åtaganden enligt avtalet och någon rättelse inte sker inom rimlig tid. En rimlig tid för rättelse är trettio dagar. Tiden för rättelse börjar löpa från det att en skriftlig uppmaning har översänts till den part som missköter sig. I den skriftliga uppmaningen bör även skälen för hävning nämnas.

Utvärdering

Det kan med tiden och genom juridisk, teknisk eller annan utveckling uppstå nya eller ändrade behov eller problemställningar som inte kunnat förutses vid Grundvillkorens tillkomst. De parter som har upprättat Grundvillkoren är därför ense om att tillsätta en referensgrupp som löpande ska utvärdera Grundvillkorens lydelse, omfattning och tillämpning.

En första utvärdering ska ske efter det att 12 månader har passerat, räknat från det datum då det första enskilda avtalet enligt Grundvillkoren undertecknades. Om någon eller båda parterna tycker att det behövs kan Grundvillkoren även utvärderas vid ytterligare tillfällen.

Så länge Digisam finns kommer Digisam att vara sammankallande och ansvara för utvärderingen. De eventuella oklarheter som framkommer om Grundvillkoren eller enskilt avtal meddelas därför Digisam. Digisam kommer sedan att ta upp synpunkterna vid utvärderingstillfället.

Twist

Det är de upprättande parternas avsikt att Grundvillkoren ska fortleva under lång tid. Om det uppstår en twist som handlar om villkor i ett enskilt avtal som utgår från Grundvillkoren så ska en sådan twist först försöka lösas i en förhandling mellan de upprättande parterna.

Om det inte kan nås en kan parterna i det enskilda avtalet överlämna tvisten för prövning av allmän domstol i Sverige. Tvisten ska avgöras enligt svensk lag.

Bilaga 2

De 24 kulturarvsmyndigheter/-institutioner som enligt regeringens uppdrag omfattas av Digisams samordningsuppdrag är:

Stiftelsen Arbetets museum
Arkitektur- och Designcentrum
Forum för levande historia
Institutet för språk och folkminnen
Konstrådet
Kulturrådet
Kungliga biblioteket
Livrustkammaren, Skokloster slott och Stiftelsen Hallwylska museet
Moderna museet
Musikverket
Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde
Naturhistoriska riksmuseet
Stiftelsen Nordiska museet
Stiftelsen Skansen
Statens försvarshistoriska museer:
 Armémuseum
 Flygvapenmuseum
Statens historiska museer:
 Historiska museet
 KMK
 Tumba bruksmuseum
Statens maritima museer:
 Marinmuseum
 Sjöhistoriska museet
 Vasamuseet
Statens museer för världskultur:
 Etnografiska museet
 Medelhavsmuseet
 Världskulturmuseet
 Östasiatiska museet
Stiftelsen Svenska filminstitutet
Myndigheten för tillgängliga medier
Stiftelsen Tekniska museet
Riksantikvarieämbetet
Riksarkivet
Riksutställningar